

Lietuvos istorijos instituto vyresniojo mokslo darbuotojo doc. dr. Elmanto Meilaus

Recenzijos

J. Trzebniak, P. Trzebniak, *Historia, Podręcznik dla klasy piątej szkoły podstawowej*, Wrocław: Wiking, 2018, rašo, kad *Podręcznik dopuszczony do użytku szkolnego przez ministra... na podstawie opinii rzeczoznawców:*, bet recenzentai nenurodyti, be to kiekviename puslapyje pažymėta – *Egzemplarz demonstracyjny. Nie do druku!*

I skyriuje: *Najdawniejsze* (taip tekste!) *dzieje*. Trumpai parodyta, kaip atrodė akmens, bronzos ir geležies epochos lenkų žemėse. II skyriuje: *Najstarsze państwa*, trumpai rašoma apie Indiją, Kiniją, Babiloną, Egiptą ir Palestiną. III ir IV skyriuose plačiau pristatytos antikinės Graikijos ir Romos istorijos, europietiškos civilizacijos pradžia. V skyriuje: *Wczesne średniowiecze* pristatytos Bizantijos, Arabų, Frankų, Šventosios Romos imperijos ir popiežiaus valstybės istorijos, aprašyti ginčai tarp jų, kryžiaus žygiai, o taip pat viduramžių kultūra ir ūkis.

Paskutiniai trys vadovėlio skyriai skirti Lenkijos istorijai. VI skyrius *Polska w czasach pierwszych Piastów*. Žemėlapyje *Ekspansja Słowian od VI do IX w.* (p. 95) legendoje labai sunkiai skiriasi spalvos ir abejotina, kad tuo laikotarpiu prie Dniepro jau buvo *Ludy Mongolskie*, t.p. regis labai sumažinta baltų apgyvendinta teritorija, bent jau reikėjo pažymėti dryžuotai, kaip maišyta, iki Nemuno aukštupio.

P. 125 kažkodėl yra antras VI skyrius vietoj VII: *Zjednoczenie ziem Polskich*, čia pirmame skyrelyje trumpai aptarti prūsai ir jotvingiai (nors nepažymėta, kad jie baltai), pažymėta kad jie puldinėjo lenkų žemes ir todėl, kad nuo jų apsiginti, buvo pakviesti kryžiuočiai. P. 127 mini *Inflanty* ir *zakon kawalerów mieczowych*, bet galėtų nurodyti, jog tai yra dabartinės Latvija ir Estija. Vis dėlto pagrindinis ordinų tikslas, matyt, buvo ne *opanowania nowych ziem*, o christianizacija. Vargu ar etiška kviesti mokinius palyginti Šv. Vaitiekaus ir Ordino christianizacijos metodus, tuo labiau, kad Ordiną dėl to pasikvietė patys lenkai. Tame pat puslapyje esančiame žemėlapyje *Podbój Prus przez Krzyżaków* aiškiai per daug išplėstos prūsų gyvenamos žemės, jų gentys niekur nepriėjo prie Nemuno, jo žemupyje abejuose krantuose gyveno skalviai, o palei vidurupio kairįjį krantą ir visoje Suvalkijoje gyveno jotvingiai. T.p. ir p. 129 esančiame žemėlapyje *Ziemie polskie w I połowie XIII w.*, prūsų ribų nereikia rodyti už Nemuno ir šalia jo, o *Księstwo(a) Litewskie* geriau rodyti dešiniajame Nemuno krante, o kairiajame krante XIII a. I pus. žymėti jotvingius arba Dainavą, ar tiesiog – lietuviai.

Vienas poskyris skirtas totorių antpuoliui. Pradedama pasakoti apie mongolus (p. 128), o paskui staiga pradedama juos vadinti totoriais, vaikas gali ir neatkreipti dėmesio į atskirai pridėtą paaiškinimą *Czy wiesz, że...*, kur paaiškina, kas jie tokie. Vargu ar penktokui reikia smulkiai aiškinti apie kelis mongolų žygius į Rusiją, polovcų likimą ir pan., neaišku kokią Bulgariją mongolai užėmė, ar dabartinę, ar senąją tarp Volgos ir Uralo? Vargu ar penktokui reikia taip smulkiai aiškinti, kas kieno vaikas ar tėvai buvo, kokias žemes ar miestus užėmė, kaip valdė (pvz., p. 129 ir kitur). Ką mokiniui duoda tokia laiko juosta, kaip *Wydarzenia związane z najazdem Tatarów* p. 132? Panašiai ir kitose laiko juostose, jose reikėtų pažymėti ir kitas orientacines svarbias datas, kad penktokas galėtų palyginti, o ne tik tame skyrelyje minimos datas. Žemėlapyje *Polska w czasach Władysława Łokietki* (p. 139) pirmą kartą pažymėta LDK,

bet Ordino valstybės sieną nuo Mazovijos reikėtų vesti prie Nemuno, kur ta siena pereina į dešinę krantą (ši siena teisingai pažymėta p. 144 esančiame žemėlapyje), o tą likusią teritoriją pažymėti, kaip pasienio su LDK zoną – „niekieno žemė“, kažkodėl Gdanskas čia pažymėtas ne prie Vyslos ir neprieina prie jūros. P. 140 pažymėta, kad 1326-1331 m. kare prieš Kryžiuočius Vladislovą Lokietką rėmė vengrai ir lietuviai, o vėliau tie patys buvo sąjungininkai Kazimierza Wielkiego (p. 142). Ar ne per sudėtingos penktokui p. 148 esančios užduotys?

Turinyje VIII skyrius, o tekste VII: *Polska u schyłku średniowiecza*. P. 150 yra skyrelis *Litwa przed unią z Polską* ir abiejų valstybių žemėlapis. Keliais sakiniais korektiškai pristatyta Lietuvos istorija ir priežastys privedusios prie unijos. Toliau aptarta Krėvos sutartis, Jogailos ir Jadvygos bendras valdymas Lenkijoje. Trumpai pristatyta Jogailaičių dinastija, valdžiusi ne tik Lietuvą ir Lenkiją, bet ir kurį laiką Vengriją ir Čekiją, pažymėta, kad tai buvo Lenkijos ir Lietuvos klestėjimo metas. Nemažai vietos skirta karui su Vokiečių ordinu, jo priežastims, pasiruošimui jam. Gan išsamiai aprašytas Žalgirio mūšis, pridėta jo schema. Pažymėta, kad pirmieji į mūšį buvo mesti lengvai ginkluoti lietuvių daliniai, bet jie neatlaikę sunkiai ginkluotų riterių spaudimo apleido mūšio lauką (*wkrótce opuściły teren bitwy*, p. 156). Ir daugiau jie nebeminimi, nepažymėta, kad jie grįžo į mūšio lauką, tik schemose tai parodyta ir, kad buvo iškovota bendra lenkų ir lietuvių pergalė... O buvo galima juos paminėti dviem žodžiais, kai rašoma, kad kryžiuočiai *zostały okrążone*, pridėti – sugrįžusių lietuvių, ir jokių priekaištų nebūtų... Trumpai paminėtas Konstancos susirinkimas ir Pawła Włodkowičiaus kalba apie kryžiuočių žiaurumus, bet, gaila, nepaminėta jo pasisakymo dalis apie pagonių teises. Ar penktokui reikalinga žinoti net 4 Jogailos duotas privilegijas šlėktai? Pabaigoje aptariama Lenkijos raida Viduramžių pabaigoje – Kazimiero Jogailaičio valdymas, 13-metis karas su Ordinu, ūkis ir kultūra. P. 162 mini, kad Jogaila ir jo sūnūs be kitų žemių, valdė ir LDK, bet kas tie sūnūs liko neaišku, nes Vladislovas Jogailaitis visiškai nepaminėtas, o kad Kazimieras buvo Jogailos sūnus, taip pat neminima, kaip ir kodėl jis tapo Lenkijos karaliumi.

Pabaigoje pridėta vadovėlyje minimų asmenvardžių rodyklė, bet Vytauto (*Witolda*) ten nėra, nors tekste porą kartų paminėtas, kaip ir Mindaugo (*Mendog*) bei kai kurių kitų.

Aptartas vadovėlis yra įdomus ir informatyvus, bet atrodo, kad penktokui per sudėtingas (labiau tiktų septintokui), nes kiek perkrautas tokio amžiaus vaikui nelabai svarbiomis detalėmis, per sudėtingos kai kurios užduotys (p. 80, pvz. 4? T.p. p. 90 pvz. 1?). Regis prie teksto reikėtų dar padirbėti lenkų kalbos redaktoriui.

Pastebėtos kai kurios klaidos ar netikslumai: p. 65 ... *nazywali siebie Rzymianami a oficjalnym, a językiem urzędowym...*; p. 71 ar tikrai rodomas Medinos mečetės vaizdas yra iš VII-VIII a. ?; p. 128 *najazdu Tatarów*; p. 132 *To jest ważne ... wojska polskie poniosły...*; p. 146 *poradnym?*

Tomasz Małkowski, Historia 5, podręcznik dla klasy piątej szkoły podstawowej, Gdańskie wydawnictwo oświatowe, 2018

Vadovėlyje pradžioje įdomiai ir išsamiai aptartos senoji, antikos ir viduramžių istorijos.

Lietuviai pirmą kartą paminėti p. 103 esančiame žemėlapyje *Europa w pierwszej połowie XI w.*, kartu su prūsais, estais ir suomiais, bet gal reikėtų pažymėti ir latvius?

Labai gerai, kad dauguma iliustracijų yra iš aprašomų laikotarpių, arba geros XX-XXI a. rekonstrukcijos. P. 195-198 korektiškai, pakankamai išsamiai ir įdomiai aprašyta Lenkijos ir Lietuvos personalinė Krėvos unija, jokių priekaištų. Taip pat korektiškai aprašytas ir Didysis karas su kryžiuočiais bei Žalgirio mūšis (nors šiame apraše lietuvių ir nematyti, bet kalbama apie bendrą lenkų ir lietuvių kariuomenę ir jų pergalę, p. 199-205, tai suprantama, nes tai Lenkijos istorijos vadovėlis). P. 213 rašant apie XV-XVI a. sandūrą nurodoma, kad *W Polsce i na Litwie zbierało się około 70 sejmików*, bet taip tvirtinti galima tik nuo Liublino unijos, taip tarsi sudaromas klaidingas įspūdis, kad iki tol Lenkijos ir Lietuvos teisinės sistemos buvo adekvačios. Rašant apie religinę toleranciją tvirtinama, kad tai Lenkijos pasiekimas ir susidaro įspūdis, kad ir Lietuva šią patirtį perėmė (p. 218), o vėliau tiesiogiai tai teigiama – *Tolerancja religijna... po unii polsko-litewskiej objęła także Litwę* (p. 223). Bet pagoniška LDK net nebūtų galėjusi egzistuoti jei ne absoliuti religinė tolerancija joje iki krikšto, nes pagonys lietuviai buvo mažuma savo daugiatautėje valstybėje ir būtent po krikšto Jogaila suteikė privilegiją lietuvių katalikams bajorams, taip kuriam laikui išaukštinant juos virš stačiatikių. Puikiai išdėstyta Pawło Włodkowicziaus kalba ginant pagonių teises (p. 223).

Dažnai praleistos lenkiškos raidės (matyt kompiuterio klaidos) nurodant iš kur paimti šaltiniai w *Tekst źródłowy*: p. 32 *Tzw. Księga Umarłych*,; p. 97 *Einhard, Życie Karola Wielkiego*; p. 149 *Ibrahim Ibn Jakub, Relacja z podróży do Europy...*; p. 173 *Uchwały zjazdu biskupów w Łęczycy, 1285 r.*; p. 180 *...(Kadłubek)...*; p. 181, 196, 202 *...Kroniki sławnego Królestwa...*; p. 187 *Wyrok sądu papieskiego 1339 r.*

Tomasz Małkowski, Historia 5, zeszyt ćwiczeń dla klasy piątej szkoły podstawowej, Gdańskie wydawnictwo oświatowe, 2018

Šiame užduočių sąsiuvinyje klausimai ir užduotys parengtos labai išmaniai, iliustracijos informatyvios, o piešiniai nuotaikingi ir su užduotimis sudaro visumą bei atitinka penktokų lygį ir padeda įtvirtinti iš vadovėlio gautas žinias.